

Merhaba
Akademik Sayfalar

gazetesinin
okurlarına
armağanıdır.
Çarşamba
günleri
yayımlanır.

AKADEMİK

Sayfalar

Cilt: 13 Sayı: 20
12 HAZİRAN 2013 ÇARŞAMBA

Hazırlayanlar: M. Ali UZ - Serdar CEYLAN
maliuz@merhabagazetesi.com.tr • srceylan@hotmail.com

Bosna Hersek

ÖZEL SAYISI -1-

BOSNA-HERSEK ÖZEL SAYISI ÜZERİNE

BOSNA İZLENİMLERİ VE BOSNA

Geçen ayın sonlarına doğru Bosna'da idik. 24-25 Mayıs'da Bosna'da yapılan **Uluslararası 1. Abdullah Bosnavî Sempozyumu**'na katıldık. Bindiği gibi Abdullah Bosnevî Konya'da metfun, büyük bir değer, eşsiz bir hazine.

Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Daire Başkanlığı tarafından hazırlanan sempozyumda Abdullah Bosnevî Hazretleri ile ilgili yirminin üzerinde tebliğ sunuldu. İnşallah bu sempozyum bir dönüm noktası olacak ve Abdullah Bosnevî ile ilgili ağır-aksak giden çalışmalar hızlanacaktır. Emegi geçenleri kutluyorum. Oradaki toplantı İbni Sina Merkezi'nde yapıldı. Böyle kuruluşlara Bosna'da büyük ihtiyaç var.

Bosna ve çevresi, Balkanların en güzel bölgelerinden birisi. Dağ taş yemyeşil. Tabii en önemlisi de

tarihî ilişkimiz. Osmanlı buraya büyük önem vermiş. Bölge âdeta İstanbul'dan farksız. Her taraf Osmanlı eserleri ile dolu. Kendinizi 50-60 yıl önceki İstanbul'un bir semtinde zannediyorsunuz. Tarihî doku henüz fazla zarar görmemiş. Başçarşı'sı tam bir Osmanlı çarşısı. Kahve kültürleri aynen devam ediyor. Sade kahvenin yanında lokum ikram ediyorlar. Dibek kahveleri de nefis.

Bosna'ya gittiğimizizin ikinci günü meşhur Mostar Köprüsü'nü ve nehrin kaynağını gördük. Nehrin kaynağındaki Alperen Tekkesi ve çevresi gerçekten görmeye değer yerler.

Orada, Osmanlı'dan kalan bazı gelenek, kültür ve yaşantı aynen devam ediyor. Bosna'da Osmanlı döneminden kalan zaviye ve tekkelere çoğu hâlâ faaliyette. Yaşlı Boşnaklar camiye erkenden geliyor. Her namazdan önce camilerde Yasin-i Şerif okunuyor. Kur'an dinliyorlar ve tespih çekiyorlar. Önceleri bizde de öyle idi. Çeşitli vakıflarla cüzhanlıklar kuruluyor, camilerde ve tekkelerde muayyen vakitlerde Kur'an'ı Kerim okunuyordu. Şimdi Türkiye'de bu gelenekten eser kalmadı. Vakıfları darmadağın edildi.

Yemek kültürleri de aynen bize benziyor. Börekleri meşhur. Oraya has kaymaklı köfteleri meşhurmuş.

Konya'da 14-15 Aralık 1993 tarihleri arasında düzenlenen **II. Milletlerarası Osmanlı Devletin-**

de Mevlevîhâneler Kongresi'ne bir tebliğle katılmıştım. Tebliğin konusu "İsa Bey Mevlevihanesi" idi. Bosna'da ilk kurulan zaviye bu zaviyedir. 150 yıl içerisinde Saraybosna bu zaviye etrafında oluştu. Bu zaviye son yıllarda tamamen yıkılmış ve yerine petrol istasyonu yapılmış. Zaviye, aslına uygun bir planla eski zaviyenin üzerindeki tepeye Selçuklu Belediyesi tarafından yeniden yaptırılmış. Biz Bosna'ya gitmeden iki hafta önce 8 Mayıs'da ise bu tarihî tekkenin açılışı Konya'dan giden bir heyet ile yapılmış.

Selçuklu Belediyesi'nin bu hizmetini takdirle andık. U. İbrahim Altay Bey'e teşekkür ediyoruz. Bu zaviye Bosna için son derece önemli idi. Meram Belediyesi de oraya bir sağlık ocağı yaptırmış. Önünden geçerken gösterdiler.

Bosna savaşta, 600 bine yakın şehit vermiş. Ülkenin her tarafında kabristanların çokluğu dikkat çekiyor. Yol kenarları kabristanlarla dolu. Bosna hâlâ savaşın yaralarını sarmış değil. Ekonomisi de çok gelişmiş gözüküyor. Bu konularda Türkiye'ye büyük görevler düşüyor. Onun için Türkiye'nin çok güçlü olması lâzım. Her ne şekilde olursa olsun Türkiye'ye zarar verenler. Büyük bir ihanet içerisinde olduklarını bilmelidirler. Sadece İslâm âleminin değil bütün bir dünyanın

güçlü bir Türkiye'ye ihtiyacı var. Çevreyi koruyacağız derken bütün bir Türkiye'ye ve ekonomisine zarar verenlerin durup bir kere düşünmeleri lâzım.

Tespîh duaları aynen bizim gibi. Arapça tespîh duaları gibi bazı ilâhileri de Türkçe söylüyorlar. Bosna Üniversitesi'nde okuyan Türk gençler var. Zaman zaman bunlarla karşılaştık. Ülkede Türkçe bilen çok az Boşnak var. Kültürel münasebetlerimiz geliştikçe bu aksaklık da düzelecektir muhakkak.

Bosna çarşısında Türk parası geçmiyor. Döviz büroları bile Türk parası bozmuyor. Bu aslında onların aleyhine bir durum. Döviz bozduruncaya kadar iki gün alış-veriş yapamadık. Para birimleri Kayme, bunun da Osmanlı'dan kaldığını tahmin ediyorum. Paraları aşağı yukarı bizim para ile eşit durumda. Birkaç defa Başçarşı'dan otele taksi ile gittim, şoförler hep iki kayme aldı. Bize göre bir hayli ucuz. Demek ki petrol bizdeki kadar pahalı değil.

Akademik Sayfalar'ın bu sayısını Bosna'ya, Saraybosna Mevlevihanesi'ne ve Abdullah Bosnevî Sempozyumu'na tahsis ettik. İleride Abdullah Bosnevî Hazretleri ve Bosna üzerinde tekrar duracağımızı ümit ediyorum.

Hoşça kalın...

BOSNA'DAN KONYA'YA İLİM, HİKMET VE MANA YOLCULUĞU I. ULUSLARARASI ABDULLAH BOSNEVİ SEMPOZYUMU

Av. Serdar
CEYLAN

Bosna Hersek'in başşehri Saraybosna'da 25-26 Mayıs tarihlerinde, Konya Büyükşehir Belediyesi öncülüğünde, İstanbul Üniversitesi ve İbn Sina Araştırma Enstitüsü katkılarıyla 1.'si düzenlenen Uluslararası Abdullah Bosnevî Sempozyumuna yurt içinden ve yurt dışından 27 akademisyen katıldı.

Ömrünün son demlerini Konya'da geçiren ve burada vefat eden Füsûs ve Mesnevî Şârihi olarak bilinen Abdullah Bosnevî için yapılmış uluslararası çaptaki ilk toplantı olan sempozyum da, Konya, İstanbul, Kayseri ve Bursa'dan katılan tasavvuf, İslam hukuku, tefsir, felsefe uzmanları ve tarihçiler tarafından iki gün boyunca Abdullah Bosnevî her yönüyle masaya yatırıldı. 13. yy. Selçuklu coğrafyasından, 17. yy. Osmanlı coğrafyasına ve günümüz 21. yy.'a uzanan ilim, hikmet ve mana yolculuğu iki gün boyunca her yönüyle işlendi.

13. yy. Selçuklu medeniyetinin yıldızları olan Hazret-i Mevlâna ve Hazret-i Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin Mesnevî ve Füsûsu'l-Hikem eserlerine şerhler yazan aslen Bosnalı olan Abdullah Bosnevî olarak bilinen Abdullah B. Muhammed (ö. 1054/1644)'in yazdığı şerhlerin yanı sıra, Osmanlı'da şerh geleneği, Bosnevî'nin bu geleneğe etkisi ve ilim dünyasına kazandırdığı diğer

eserler uzun uzadıya anlatıldı. Tefsir, hadis, fıkıh ve kelâm gibi yüksek ilimleri de tahsil eden Bosnevî'nin İslam ilimlerine katkısı, bunun yanı sıra Bayramîyye ve Halvetiyye tarikatlarına müntesipliği dolayısıyla bu tasavvuf ekollerinin Anadolu İrfanına katkısı da işlenen konulardandı.

Açılış konuşmalarının ardından ilk olarak İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden Doç. Dr. Ekrem Demirli "İslâm Metafizik Geleneği ve *Bosnevî*" başlığıyla açılış konferansını verdi. Demirli, İbnü'l-Arabî, dolayısıyla Sadreddin Konevî'nin Bosnevî'nin fikir dünyasına katkısı ve yaptığı Füsûs Şerhinden bahsederek, dünyanın birçok yerinden gelmiş âlim, kâmil, ariflerin 'Konya Okulu' diyebileceğimiz dünyaya mal olmuş İslam Medeniyet mirasının başşehri Konya ve Bosna rabitasından bahsetti. Demirli, geniş İslam Coğrafyasının birçok yerinden Konya'ya gelen bu insanların izlerini sürerek bir irfan atlası meydana getirilebileceğini, Bosna'nın da bu geniş alandaki konumu ve öneminin geçmişten bu güne hem fikri hem de coğrafi öneminden bahsetti.

Sempozyumun birinci oturumunda, Bosnevî'nin İbnü'l-Arabî düşüncesi, Osmanlı düşünce hayatında Bosnevî konuları irделendi. Oturum başkanlığını

Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi'nden Doç. Dr. Mustafa Küçükaşçı'nın yaptığı birinci oturumda Prof. Dr. Tahsin Görgün "XVII. Yüzyıl Osmanlı Düşünce Hayatına Dair Bazı Mülahazalar ve Bosnevî" Doç. Dr. Abdullah Kartal "Bosnevî'nin İbnü'l-Arabî Müdafası" ve Hacı Bayram Başer "Ana Hatlarıyla Bosnevî'nin Hâl Tercümesi" konu başlıklarıyla sunumlarını yaptılar. Mesnevi Şarihi Galata Mevlevihanesi Şeyhi İsmail Rusûhi Ankaravî, Celvetiye Tarikatı Şeyhi Pîr Aziz Mahmud Hüdayî, İsmail Rûmi, Abdülmecid Sivasî gibi İslam Tasavvuf geleneğindeki önemli isimler ve Bosnevî ilişkileri anlatıldı. 17. yy. Osmanlı düşüncesinde Niyazi Mısıri'nin "Ey gönül gel gayriden geç aşka eyle iktida, zümre-i ehl-i hakikat ânu kilmış müktedâ, cümle mevcûdat-ı mâlûmata aşk akdem durur, zira aşkın evveline bulmadılar ibtidâ" deyişiyle 17. yy.'ın çok istisnai bir yerde durduğundan bahsedildi. Beraberinde Tasavvuf tarihinde Nübüvvet, Velayet ilişkisi, sonrasında İslam İlimleri içerisinde yer alan ve kabul edilen tasavvuf okulu anlatıldı.

Başkanlığını Prof. Dr. Tahsin Görgün'ün yönettiği **ikinci oturumda** Bosnevî'nin tasavvuf görüşleri detaylı bir şekilde işlendi. Doç. Dr. Ömer Türker "Abdullah Bosnevî'nin Nefis Görüşü", Dr. Cahid Şenel "Füsûs Geleneğinde ve Bosnevî'de Ferdîyet-i Selâse Meselesi", İbrahim Halil Üçer "Bosnevî'nin Suret Anlayışına Dair Bir Risalesi" konu başlıkları ile sunumlarını yaptılar. Abdullah Bosnevî'nin içerisinde bulunduğu Tasavvufî geleneğin Gazali sonra-

sındaki İbnü'l-Arabî dönemindeki görüşleri irdelendi. Nefsin tecerrüdü/olgunlaşması konusunda İslam düşüncesinin, Yeni Plâtonculuğun aksine nefsin olgunlaşması için beden yegâne araç olduğundan bahsedildi. Füsûs şerhi ve Bosnevî'ye atfedilen diğer şerhler hakkında bilgi verildi. İbnü'l-Arabî'nin Vahdet-i Vücut öğretisinin temel saç ayaklarından birini teşkil eden Âyân-ı Sâbite düşüncesinin 'İbn-i Sinacı Suret Teorisî' ile ilişkisi ele alındı.

Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi emekli öğretim üyesi Prof. Dr. Ali Osman Koçkuzu'nun başkanlığını yönettiği üçüncü oturumda, Prof. Dr. Hidayet Aydar, "Bosnevî'nin Tefsirciliği ve İşârî Tefsir", Prof. Dr. Hülya Küçük "Tasavvuf kitaplarında yeme-içme âdabı Bosnevî'nin 'Lübbü'l-Lüb fî Beyanî'l-Ekli ve Şûrb' adlı risalesi örneği", Prof. Dr. Zekeriya Güler "Tasavvuf ve Hadis: Bosnevî'nin Bazı Hadisleri Şerhi" konu başlıkları ile sunumlarını yaptılar. Abdullah Bosnevî'nin Tasavvuf yanında Tefsir ile de ilgilenen bir âlim de olduğunun altı çizilerek, 80 küsur varak, 160 sayfadan oluşan eseri olduğu söylendi. Rububiyet makamına ermiş ariflerin yemeden kendilerini aşırı derece alı koymasına, bunun yanında aşırı yeme içmenin insanın manevi yükselişinin önündeki ana engel olduğu; ariflerin her ikisinden ayrı olarak orta yolu tercih ettiklerini Bosnevî, Gazali ve İbnü'l-Arabî'den örneklerle açıklandı. Ayrıca Hazret-i Peygamber'in ebeveyninin akıbeti hakkındaki hadislerin Bosnevî'nin eserlerindeki metinlerde nasıl geçtiği hakkında bilgi verildi.

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim üyesi Prof. Dr. Zekeriya Güler'in oturum başkanlığını yönettiği **dördüncü oturumda**, Prof. Dr. Ali Boran-Hasan Yaşar "*Konevî Zaviyesi ve Abdullah Bosnevî Hazîresi*", Bekir Şahin "*Türkiye kütüphanelerinde bulunan Abdullah Bosnevî'ye atfedilen el yazması eserlerin genel değerlendirilmesi*" Dr. Necdet Yılmaz "*XVII. Yüzyıl Bosna'sında Tasavvufî Hayat*" konu başlıkları ile sunumlarını yaptılar. Selçuklu döneminin âlim ve zenginlerinden Hâce-i Cihan/Ahmet Bin Kaysar Bin Selman'ın vakfettiği yerde yapılan Konevî dergâhı ve türbesinin yanı başında Abdullah Bosnevî'nin kabrinin yerinden bahsedildi. Bosnevî'nin kendisine ait eserlerin yanında, ona atfedilen eserler hakkında bilgi verildi. Mesnevî'den 360 beytin içerdiği Şerh-i Cezire-i Mesnevisi, ayrıca Konya, İstanbul, Kayseri, Bursa, Manisa, Diyarbakır kütüphanelerinde de Bosnevî'nin eserlerinin veya ona atfedilen eserlerin olduğu zikredildi. Bosna'nın 2. Murat döneminde Osmanlı hâkimiyetine girişi ardından 1463'te Fatih Sultan Mehmed'in Bosna'yı fethetmesi ve daha sonraki dönemlerde burada Abdullah Bosnevî gibi ariflerin getirdiği tasavvufî ekollerin buranın İslamlaşmasındaki katkı-

sı anlatıldı.

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Hidayet Aydar'ın oturum başkanlığını yönettiği **beşinci oturumda**, Doç. Dr. M. Mustafa Çakmaklıoğlu, "*Bosnevî'nin Füsûs Şerhinde Velâyet Düşüncesi*", Doç. Dr. Abdürrezzak Tek "*Abdullah Bosnevî'nin Mensup Olduğu Melâmet Geleneği ve Bu Gelenekteki Yeri*", Dr. Semih Ceyhan "*Osmanlı Mesnevî Şerhçiliği ve Abdullah Bosnevî*" Dr. Mubina Moker "*Resale-i yakîn, Farsçada Abdullah Bosnevî Konusu*" konu başlıkları ile sunumlarını yaptılar. Bosnevî'nin şerhinde velayet nazariyesinin nasıl takdim edildiği, bunun İbnü'l-Arabî'nin bu konu hakkındaki görüş temellerinden Bosnevî'nin nasıl etkilendiği konuları işlendi. Bosnevî'nin Rumi lakabından dolayı nispet edilen Mevleviliği, bunun yanında mensup olduğu Melami-Melâmet geleneği ve Bayramiyye tarikatı içerisindeki konumu hakkında bilgi verildi. Osmanlı düşünce geleneğinde Mesnevî şerhçiliği ve Bosnevî'nin Şerh-i Cezire-i Mesnevisi ayrıca kaymaklarda geçmeyen fakat Mesnevî'ye Bosnevî'nin yaptığı diğer iki şerhten bahsedildi.

Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tasavvuf Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Hülya Küçük'ün oturma başkanlığını yönettiği **altıncı oturumda**, Yrd. Doç. Dr. İbrahim Kunt “*Bosnevî'nin Şerhu beyti'l-vahid mine'l-Mesnevi' adlı risalesinde Konevî ve İbn-i Arabî*” Dr. Sabaheta Gacanın “*Akbarian düşünce geleneği ve İbnü'l-Arabî-Bosnevî ve Bosnalı Şairler*”, Berin Bajric “*Doğu dilleri üzerine Boşnak şiirinde Akbarian bilgeligi, İbnü'l-Arabî'nin düşünce sisteminde Busirî'nin Kaside-i Bürdesi*”, Saied Abedpour “*Mahmud Sabestari, Abdullah Bosnevî ve Varoluş Meselesi*” konu başlıkları ile sunumlarını yaptılar. Bosnevî'nin bilinen Şerhu beyti'l-vahid mine'l-Mesnevi ve Şerh-i Cezire-i Mesnevi isimli eserlerinin kütüphanelerde yapılacak tetkiklere muhtaç olduğu söylendi. Şerhu beyti'l-vahid mine'l-Mesnevi de Hazret-i Mevlâna'nın bir tek beytine yaklaşık 11-12 sayfa şerh yapılması kitapta dikkati çeken bir durum olduğu söylendi.

Selçuk Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Ali Boran'ın oturma başkanlığını yönettiği **kapanış ve değerlendirme oturumunda**, Prof. Dr. Ali Osman Koçkuzu “*Bosnevî Sempozyumu Değerlendirmesi*”, Av. Mehmet Ali Uz “*Abdullah Bosnevî ve Konya'daki izleri*”, Doç. Dr. Ekrem Demirli “*Bosnevî ve Metafizik Geleneğimizdeki*

Yeri”, Doç. Dr. Mustafa Küçükaşçı “*Bosna'da Osmanlı Kültür ve Medeniyetinin Yerleşmesine Dair*” konu başlıkları ve sempozyum değerlendirmelerini yaptılar.

Bosnevî'nin özellikle İbnü'l-Arabî'nin Füsûsu'l-Hikem'ine yaptığı şerh ve Hazret-i Mevlâna'nın Mesnevi'sinin 360 beytine yapılan Şerh-i Cezire-i Mesnevi'sinin tıpkıbasım, transkripsiyon ve çevirilerinin basımlarının yapılması gerekliliği üzerinde duruldu. Bosnevî'nin eserlerinin yeniden tahlil edilip üzerinde çalışmalar yapılmasının gerekliliği, Konya ve ülkemizin diğer kütüphanelerinde olan eserlerinin bir araya toplanmasının ivedilikle yapılması, Konevî Haziresi civarındaki içerisinde Bosnevî'nin de olduğu kabirlerin yeniden araştırılmasının gerekliliği vurgulandı. Anadolu'dan Balkanlar'a geniş Osmanlı Coğrafyasındaki ilim, hikmet, mana atlasının keşfe ihtiyaç olduğu vurgulanarak 2. Abdullah Bosnevî Sempozyumu'nun yapılmasının elzem olduğu söylendi. Son olarak da uzun dönem Türkiye'deki birçok üniversitede öğretim görevliliği yapmış olan, birçok akademisyeni yetiştiren Bosna'da metfun Prof. Dr. Muhammed Tayyip Okiç'in hatıraları anlatıldı.

Ahmet KUŞ

SARAYBOSNA MEVLEVÎHANESİ

Saraybosna'ya ilk olarak 2006 yılında "Dünya Mevlevîhaneleri Belgesi" için gitmiştim. O zaman Gazi Hüsrev Bey Çeşmesi'nden su içen buraya tekrar gelir demişlerdi. Birçok tarihî şehirde olduğu gibi Saraybosna'da da böyle bir inanış var. Suyun hikmetinden mi bilinmez ama gerçekten de birkaç yıl sonra yeniden Saraybosna'ya gitmek nasip oldu. 2009 yılında gerçekleşen ikinci seyahatimiz "Rumeli'de Osmanlı Mirası" projesinin çekimleri içindi. Bu proje bugüne kadar yaptığımız en kayda değer işlerden biriydi fakat maddi destek bulamadığımız için dört ülkeyle sınırlı kaldı. Beş cilt olarak öngördüğümüz çalışmanın sadece iki cildini yayınlayabildik⁽¹⁾. Arnavutluk ve Makedonya birinci ciltte, Kosova ve Bosna Hersek ikinci ciltte yer aldı. Çok istememize rağmen kaynak bulamadığımız için Rumeli'de yer alan diğer ülkelerin çekimlerini yapamadık.

Evlad-ı Fatihan olan Boşnaklar tarihin her döneminde biz Türklere karşı kardeşten de öte bir hukuka sahip olduğu için projenin bu etabı benim için son derece önemliydi. "Dünya Mevlevîhaneleri Belgesi"nin ha-

(1) Kuş, Ahmet - Şimşek, Fevzi - Duvarcı, İbrahim, Rumeli'de Osmanlı Mirası / Ottoman Heritage in Rumelia, Nilidem Global Sigorta Resürans Brokerliği, İstanbul 2010.

zırlık çalışmalarını yaparken Saraybosna Mevlevihanesi'nin yıkıldığını bildiğimiz halde burayı da projeye dahil ettik. Bundaki amacımız hem Saraybosna'daki Mevlevîlikle ilgili izleri tespit etmek, hem de oradaki Osmanlı yapılarının durumunu araştırmaktı.

Saraybosna Mevlevîhanesi şehrin merkezinde yer alan Bentbaşı semtinde Milačka Nehrinin kenarında bulunuyormuş. Küçük bir duvar kalıntısı haricinde mevlvîhaneden günümüze hiç bir şey ulaşmamış. Daha önce burada Bosna Sancakbeyi İsa Beyin yaptırdığı İsa Bey Zaviyesi bulunuyormuş. Mevlevîhanenin Milačka Nehri kenarında kurulduğunu, ağaçlar içerisinde yer aldığını ve birçok yapıdan meydana geldiğini eski fotoğraflarından anlıyoruz.

Zaviye, XV. - XVI. yüzyılda yoksulların, yolcuların iâşe ve ibadeti için hizmet veriyormuş. 1659 yılında zaviyeyi ziyaret eden Evliya Çelebi buradan Mevlevî Tekkesi olarak bahsetmektedir. Evliya Çelebi'nin eserinde anlattığına göre o dönemde Saraybosna'da 47 tane derviş tekkesi vardır. Bu tekelerden birisi de İsa Bey Tekkesi'dir. Evliya Çelebiye göre bu tekke; *"Malačka Nehri kenarında, cennet bağı gibi bir yerde olup, semahane ve meydanlı, yetmiş seksen adet fukara odalı, mitriban mahfeli, yemek yeri olan bir Celâleddin Rûmî tekkesidir. Şeyhi, ilim sahibi dervişlerden, duası kabul olunan bir zâttir. Neyzenbaşısı derviş hattat Mustafa gayet güzel yazı yazar."*⁽²⁾

(2) Duru, Rıza, Mevlevîname – Çeviri Metinler ve Resimlerle Batılı Seyahatnamelerde Mevlevîlik,

Mevlevîhane, 1697 yılında Avusturya işgalinde yanmış, bir müddet harap kalmış ve 1840 yılında Vali Vecihi Paşa tarafından tamir ettirilmiş, daha sonra bir sel felaketi sonucunda yıkılmış, 1886 yılında faaliyeti durdurulmuş. L planlı tekkenin alt katında matbah ve diğer bölümler, üst katta ise bir semahane ve meydan odası bulunuyormuş. Bu yapı da 1957 yılında yıkılmış, mevlvîhanenin yerine otel ve benzin istasyonu yapılmış. 1999 yılında kurulan bir dernek, mevlvîhaneyi yeniden kurmak için hükümet nezdinde girişimde bulunmuş fakat bu girişimden uzun bir süre herhangi bir sonuç alınamamış.

Saraybosna'daki Mevlevîhaneyi Evliya Çelebi'den başka seyyahlar da ziyaret etmiştir. Fransız seyyah Quiclet 1657'de Venedik'ten başlayıp Balkanları geçerek İstanbul'a kadar faytonla yaptığı seyahat sırasında Saraybosna'ya da uğramıştır. Notlarında sema eden Mevlevî dervişlerinden de bahsetmiştir.

Saraybosna'daki Mevlevî zaviyesine yolu düşenlerden birisi de William Miller'dir. Saraybosna'yı 1895 civarında ziyaret eden Miller, İngiliz gazeteci ve tarihçidir.

**Hafız Halit Hacı
Muliç Efendi**

Miller eserinde Sinan Tekkesi adını verdiği Mevlevî Tekkesinde izlediği sema ayininden bahsetmiştir. İskoç tıp doktoru ve arkeolog olan Robert Munro 1895 yılında Saraybosna'yı ziyaret etmiştir. Saraybosna'daki tekkeyi ziyaret eden Batılı seyyahlardan birisi de Roy Trevor'dur. İngiliz uyruklu seyyah Trevor, Saraybosna'yı 1909 yılının Ramazan ayında gezmiştir. Trevor, çok arzu etmesine rağmen bazı sebeplerden dolayı hükümet tarafından sema yasaklandığı için sema icrasını izleyememiştir.

Seyyahlar semadan ve dervişlerden bahsetmelerine karşın tekkenin mimarisinden hiç söz etmemişlerdir. Sadece Miller biraz bahsetmiştir. *"Sinan Tekkesini ziyaret ettiğimde, her şeyden evvel, bir takım insanların oturduğu, kâğıt oynadığı ve kahve içtiği bir kahvehaneye kadar refakat edildim. Bir ahır veya tavla avlusunu bir yandan öbür yana geçerek, der-*

*vişlerin icrada bulunduğu mahal-
lin ahşap mahfiline eriştim. Her iki
yanından sadece birer sütunla ta-
şındığından ve seyircilerin her ha-
reketiyle gıcırdadığı ve inlediğinden,
her an mahfilin düşeceğini
zannettim. Keza, kadınlar için ka-
fesli bir mahfil vardı. Binada, üç
saf halinde dizilmiş, sırasıyla her
safta, bir, dokuz ve dört olmak üzere
on dört derviş vardı."*⁽³⁾

Mevlevîhane yıkılsa da Bosna Hersek'te hâlâ güçlü bir tasavvuf geleneği bulunuyor. Halveti, Kadiri tekkelerinin çoğu halen faaliyetine devam ediyor. Mevlevîlik de halen yaşayan bir kültür ögesi. 2006'daki ziyaretimiz sırasında **Hafız Halit Hacı Muliç Efendi** (1915-2011) sağdı ve Mevlâna Celâleddin Rûmî'nin Mesnevisini Boşnakçaya çeviriyordu. Çok yaşlı olduğu için görüşme taleplerini genellikle kabul etmiyormuş. Bizim ekiple de görüşmeyi kabul etmedi. Boşnakça çevirisi tamamlanan Mesnevi daha sonra Konya Büyükşehir Belediyesinin bir alt kuruluşu olan Kültür A.Ş. tarafından yayınlandı. Hacı Muliç Efendi 8 Ocak 2011 Cumartesi günü 96 yaşında vefat etti. Mesnevi asırlarca Saraybosna'da okunmuştur. Birçok şehirde olduğu gibi burada da Mesnevi mesnevihanlar tarafından topluluklara okunup şerh edilmiştir. XVI. yüzyılda yaşamış olan Bosnalı Siyâhî Mustafa, XVII. yüzyılda yaşamış olan Tevekkülî Dede Bosna'nın en fazla bilinen mesnevihanlarından. Bosna'da sadece Mevlevî şeyhleri değil diğer tarikatların şeyhleri de zaman zaman Mesnevî dersleri vermişlerdir. Bu mesnevi-

(3) Evliya Çelebi, Seyahatname, (Yayına Hazırlayan: Mürmin Çevik), Uç Dal Neşriyat, İstanbul 1984, C. 5-6, s. 298, 299.

hanlar arasında Merhum Emin İseviç'in adını da zikredebiliriz.

Saraybosna Mevlâhanesi yurtdışında bulunan şanslı mevlâhanelerden birisidir zira 2013 yılında aslına uygun olarak yeniden inşa edilmiştir. Mevlâhane ne yazık ki Bentbaşı'nda bulunan ve günümüzde bir kısmı yol bir kısmı da özel mülkiyete geçen aslî yerine yapılamamıştır. Mevlâhane, Saraybosna'ya hakim bir tepe olan Sarı Tabya'nın alt tarafına yapılmıştır. Burası aynı zamanda Bosna Hersek'in ilk Cumhurbaşkanı Aliya İzzetbegoviç'in mezarına da 50 metre uzaklıktadır.

Mevlâhane, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) ve Selçuklu Belediyesi'nin işbirliği ile inşa edilmiştir. Bina'nın projesi Saraybosna'da mesnevîhanlık geleneğinin son halkalarından biri olarak bilinen Hacı Muliç Efendinin vasiyeti

üzerine mimar Namık Muftiç tarafından aslına benzer şekilde hazırlanmıştır. Mevlâhane, Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun ve Türkiye'den giden bir heyetin de bulunduğu bir tören sonucunda hizmete girmiştir. Bina Hacı Muliç Efendinin yetiştirdiği talebeleri Hafız Mehmet Efendi Karahodsiç ve Veli Kukurozoviç yönetimindeki **Hacı Muyaga Vakfı** tarafından "Balkanlar Mevlâna Araştırmaları Merkezi" olarak Mevlâî kültürünü araştırmak ve yaşatmak hedefi doğrultusunda hizmet verecektir.

KAYNAKLAR:

Duru, Rıza, Mevlevîname – Çeviri Metinler ve Resimlerle Batılı Seyahatnamelerde Mevlevîlik, Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya, 2012, s. 458-459.

Evliya Çelebi, Seyahatname, (Yayın Hazırlayan: Mümin Çevik), Üç Dal Neşriyat, İstanbul, 1984, c. 5-6, s. 298, 299.

SARAY BOSNA'DA İSA BEY MEVLEVÎHÂNESİ

GİRİŞ

Kur'an-ı Kerim'e göre insan, Allah'ın yeryüzündeki halifesidir ve eşref-i mahlûkat olarak yaratılmıştır.⁽¹⁾ Madde ve manasıyla da bir bütünlük arzeder. Her iki cephesini geliştirdiği nisbette yaradılışındaki sırrı kavramış, dünya ve ahiret saadetine ermiş olur. İslâm âleminde, insanın mânevi gelişmesi daha çok, tasavvuf yoluyla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bunun teşkilatlandırılmış şeklini de tekkeler, zaviyeler, mevlevîhaneler ve âstaneler teşkil etmiştir.

Tekke, zâviye, dergâh, mevlevîhâne, hângah ve âstane gibi adı ne olursa olsun, bütün bunlar, asırlarca dinî yönden olduğu kadar, ictimâî, iktisadî ve kültür yönünden de önemli görevler üstlenmiştir. İslâm âleminde tarih boyu bunlar, insanlığın, zarâfetin, nezaketin, ahlâkın, sabrın, derin bir tefekkürün, insan ve Allah sevgisinin, hizmetin, san'atın, ilmin, irfânın, ma'rifetin, özellikle kendini bilmiş müşterek adı olmuştur. "Nefsini bilen Rabb'ini bilir" buyrulmasındaki hikmet budur. Bütün bunların gayesi insan-ı kâmil dediğimiz o, faydalı, ideâl ve güzel insanı yetiştirebilmektir. Bir

anekdot bunu ne güzel ifade eder:

Galata Mevlevîhanesi postnişinlerinden Şeyh Cemâleddin Efendi, Mevlevîhane'yi ziyarete gelen bir Fransız misafiri gezdirirken, orta avluda izahat veriyormuş:

"Efendim, bizim iki mutfağımız vardır, birisi burası" diyerek gerçek mutfağı göstermiş. "Öteki de bu mutfak efendim" diye de semahaneyi işaret etmiş. Mevlevîhaneleri bilen Fransız misafir, şaşkın şaşkın Şeyh Efendi'nin yüzüne bakınca:

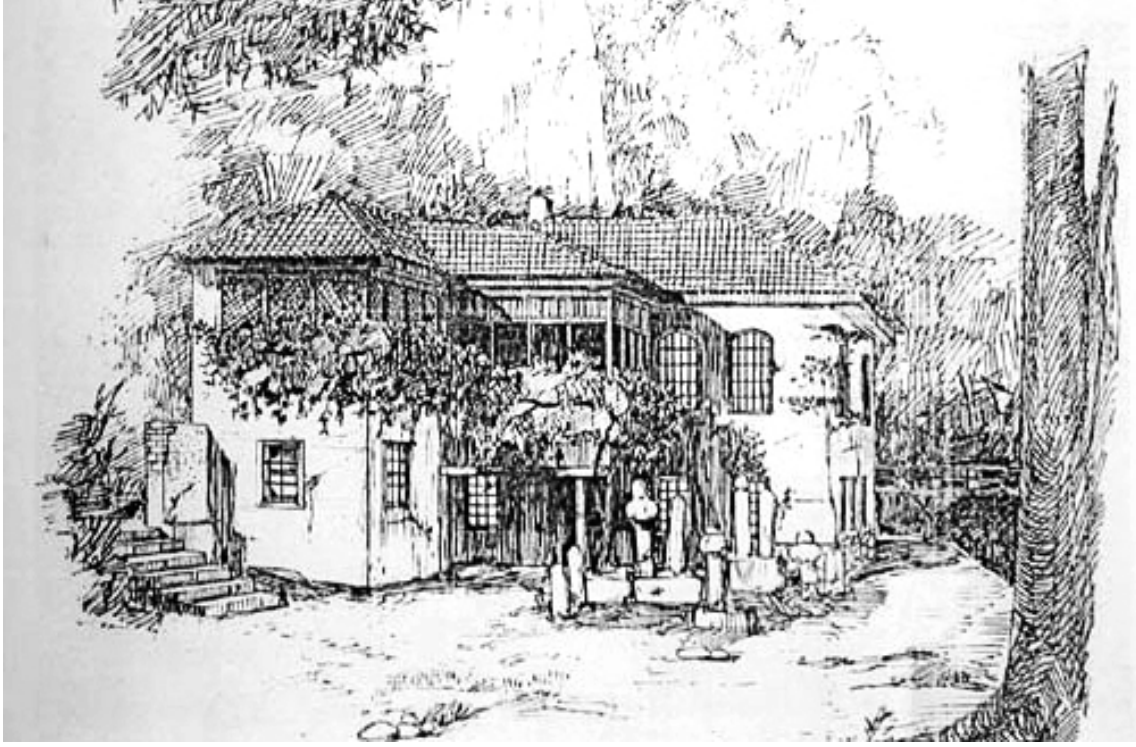
"Efendim, birinci de yemekler, ikincisinde de insanlar pişer" demiş."⁽²⁾

İşte asırlarca her gittiği yere medeniyet, eşitlik din ve vicdan hürriyeti götürmekle kalmayan, her yerde açmış olduğu mektep ve medreselerle; ilmî gelişmenin temellerini atan, zirveye ulaştırdığı vakıflarla; şehirleri süratle mamur hâle getiren, almış olduğu siyasî ve iktisadî tedbirlerle; refah ve zenginliğin imkânlarını hazırlayan Osmanlı döneminde, bütün yurt sathına yayılan Mevlevîhaneler ve âsitaneler,⁽³⁾ asırlarca eğitim ve öğretim görevini sürdürmüş, yurt çapında nice meşhur âlim, ârif, şâir ve san'atkar

(1) Bakara Suresi, 30. ayet.

(2) Mehmet Ziya, Yenikapı Mevlevîhanesi, Tercüman 1001 Temel Eser, (Yayına Hazırlayan: Yavuz Senemoğlu) 86. Kitap, s. 28 - 29.

(3) Âstâne: Mevlevî tekkeleri, âstâne ve zaviye olarak iki kısma ayrılmıştır. Âstâne, zaviyeden büyük sayılıdır. Mutfağı vardır. Çile burada çıkarılır. Dervişler de bu tekkelerde yetişirdi. Bknz. Gölpınarlı, Abdülbaki, Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik, İst. 1986, s. 334.

insan yetişmesine vesile olmuştur.

Burada bir hususa dikkat çekmek isterim. Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemleri dahil Türk aydını, medreseleri de, tekkeleri de, içiyle ve dışıyla yıpranmaya ve harap olmaya yüz tuttuğu şekliyle tanımış ve bu yüzden de bunlara düşmanca tavırlar takınmıştır. Bu husus da üzerinde durulması gereken bir bahs-i diğerk...

İşte Osmanlı'nın yükselme dönemlerinde kurulan ve bugüne kadar asırlarca hizmet veren Mevlevîhaneler'den birisi de, Bosna'nın merkezi Saraybosna'da diğer adıyla Sarayova'da bulunan tebliğ konumuz olan İsabey Mevlevîhanesi'dir. Buraların uzun zaman önce sınırlarımız dışında kalmış olmaları dolayısıyla, adı geçen mevlevîhaneden söz açmazdan önce, bölgenin tarihi ve çevresi hakkında kısaca bilgi vermekte fayda mülâhaza ediyorum.

Tarihi ve Kültürel Çevre:

Bugün medeni geçinen dünyanın gözleri önünde, tarihte en-

der görülen bir vahşetin sergilediği Bosna-Hersek bölgesine yapılan akınlar daha Murad Hüdavendigâr döneminde başlamış. Fatih zamanında, üst üste yapılan üç seferle, Bosna'nın fethi tamamlanmıştır. Bu seferlerden birincisi 1462, ikincisi 1463 ve sorucusu da 1464 yılında gerçekleşmiş ve son seferle Bosna, tamamıyla Osmanlı topraklarına katılmış, hersek de tâbî ülkeler arasına alınmıştır. Hammer, Bosna'nın ikinci sefer sırasında fethedildiğini zikreder. Bosna'nın merkezi durumunda olan Sarayova ise, daha önce fethedilmiştir.

Bosna ve Hersek'in fethi, Türk tarihi yönünden son derece verimli olmuştur. Müslüman Bosna halkını oluşturan Boşnaklar da Arnavutlar'dan sonra, geniş ölçüde müslüman olan iki Balkan kavminden birisidir. Onların, karşı mezheplerin baskısı ve mezheplerindeki İslâm'a yakınlık dolayısıyla İslâm'a geçişleri son derece kolay olmuştur. Hırvatça'nın bir lehçesini konuşurken, Müslüman olmaları sonunda, dillerine giren Türkçe, Arapça ve Farsça

Selçuklu Belediyesi ve TİKA tarafından yeniden inşa edilen Saraybosna Mevlevihanesi.

kelimelerle dilleri son derece zenginleşmiştir⁽⁴⁾.

Evliya Çelebi, Bosna halkının kendilerine “Boşnak” denmesinden ziyade “Bosnavi” yani “Bosnalı” denmesinden hoşlandıklarını kaydettiği gibi, bu bölgenin Osmanlılar döneminde gelişip güzelleştiğini de zikreder.⁽⁵⁾ Dr. Ekrem Hakkı Ayverdi Bey de, *“Maddi güzelliğini unutturacak derece rûhani ve mânevî hazinesi olan büyük bir şehir ararsanız, yani bir Osmanlı şehri görmek isterseniz; Saraybosna'ya gidiniz”* der.⁽⁶⁾ Tabii bugün bu güzel ve ta-

rihi şehirden eser kalmamış gibidir.

1464 yılında bir Sancakbeyliği (vilâyet) olarak Osmanlı topraklarına katılan Bosna, 1552 yıllarında Rumeli eyâletinden (Beylerbeyliği) ayrılıp, müstakil bir Sancak (Eyalet) hâline getirilir. Sancak Beyi olarak da Gazi Ferhat Paşa, Beylerbeyi unvanını alır. İlk Sancakbeyi de Minnetoğlu Mehmet Bey'dir.

İsa Bey Mevlevîhanesi:

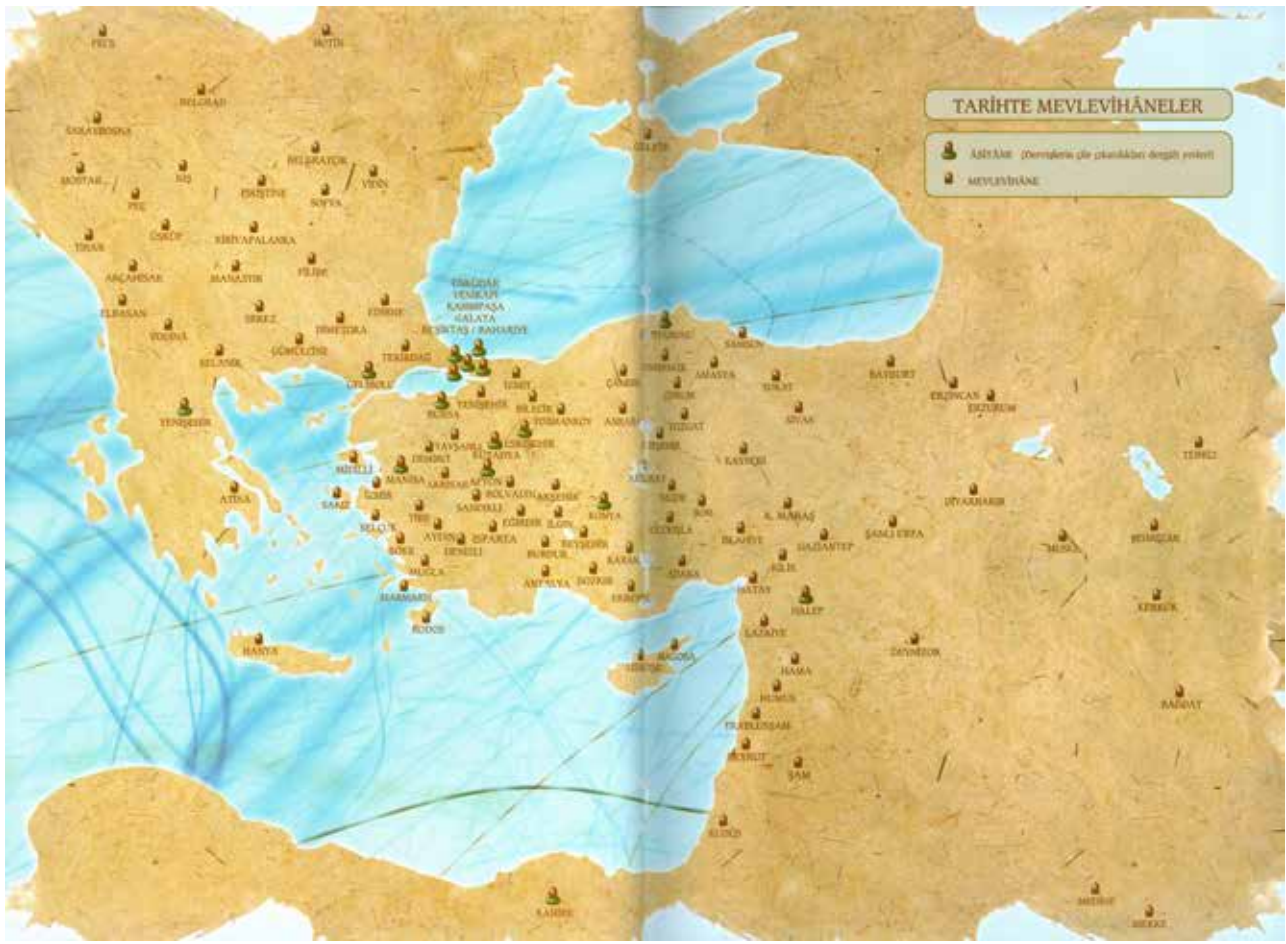
1071 H. 1659 M. yılında bölgeyi gezen Evliya Çelebi, Saraybosna'nın tarihi ve çevresi hakkında oldukça faydalı ve geniş bilgiler verir. O yıllarda Saraybosna'da yüz yetmiş yedi cami ve mescid vardır. Bunların yetmiş yedisinde Cuma namazı kılınır. Medreselerle ilgili olarak, rakam vermezse de pek çok müderris ve müfessirin bulunduğu kaybeder. Sekiz yerde Dârülkurra, on yerde Darülhadis, seksen yerde de mektep vardır. Yüz on çeşmesi, üç yüz sebili, yedi yüz su kuyusu, yüz yetmiş altı eğirmeni, üç kervansaray, yedi adet kuvvetli köprüsü mevcuttur. Beş adet hamamı yanında, her âyâ ve ileri gelen Sarayovalı'nın evinde hanedan hamamları vardır. Bugün Sırp vahşeti altında, bölgenin şiddetli soğuşunda yok olmama mücadelesi veren Bosnalılar, bundan üç-üçbuçuk asır önce, güçlü vakıfları sayesinde imaret kazanları kadar, büyük kazanlarda kaynatılıp, bütün musluklarından akıtılan sıcak sularla abdest almaktadır. Dünya böyle bir medeniyete ve insanlara sunu-

(4) Öztuna, Yılmaz, Büyük Türkiye Tarihi, İstanbul 1977 c. 3, s. 24-27.

(5) Evliya Çelebi, Seyâhatname (Neşre Hazırlayan, Mümin Çevik) Üç Dal Neşriyat, İst. 1984, c. 5-6, s. 295.

(6) Ayverdi, Ekrem Hakkı, Avrupa'da Osmanlı Mimarî

Eserleri, (Yugoslavya) II. c. 3 Kitap, s. 306.

lan hizmete, ne şahit olmuştur ve ne de bundan sonra şahit olacaktır.

Yine Evliya Çelebi'nin anlattığına göre, Saraybosna'da aynı yıllarda kırk yedi de derviş tekkesi vardır. Bu tekkelerden birisi de anlatacağımız İSA BEY TEKKESİ'dir. Evliya Çelebi'ye göre bu tekke: “*Malaçka nehri kenarında, cennet bağı gibi bir yerde olup semâhane ve meydanlı yetmiş seksen adet fukara odalı, mitriban mahfelli, yemek yeri olan bir Celâleddin Rûmî tekkesidir. Şeyhi, ilim sahibi dervişlerden, duası kabul olunan bir zâttir. Neyzenbaşısı derviş Hattat Mustafa gayet güzel yazı yazar.*”⁽⁷⁾

Vakıflar Kuyud-ı Kadimesi'nde

de zikredildiği üzere, zâviye ve zaviye çevresinde mevcut sosyal tesislerin vakıfı, Bosna Sancak Bey'i, İshak Bey oğlu İsa Bey'dir. Tekke bünyesinde üç ev, ahır, hamam ve ona lüzumlu olan kısımlar vardır. İsa Bey (1464-1470) sadece bu tekke çevresindeki sosyal tesisleri vakfetmekle kalmamış, bunlara gelir getiren değirmenler, nehir kenarında dükkânlar, bir han, muhtelif mezraa ve yoncalıklar da vakfetmiştir.⁽⁸⁾

Tarihte Zenta Savaşı adı verilen meşhur bozgunu müteakip, cesareti artan Prens EUGEN, dört bin süvarî, ikibin beşyüz piyade ve on dört toplu Saraybosna'ya 17 Ekim 1967 ta-

(7) Evliya Çelebi, a.g.e., s. 298, 299.

(8) Ayverdi, Ekrem H., a.g.e., s. 390.

rihinde bir saldırı düzenler. Büyük bir kuvvetle, yeni Bosna Beylerbeyi'nin üzerine gelmekte olduğunu duyması üzerine, süratle geri çekilir. Saraybosna'da ancak yirmi dört saat kalabilen Prens EUGEN, bu süre içerisinde büyük bir vahşet sergiler. Yüz yetmiş yedi camiden yüz yirmisini yaktırır. Şehir büyük ölçüde tahrip edilir, insanlar katledilir. İsa Bey Külliyesi de tamamen yanar, kül olur.

Bugün bütün dünya bir kere daha Saraybosna'nın tahribine ve tarihi eserlerin yok olmasına şahit olmaktadır. Saraybosna'da sadece insanlar ve küçük çocuklar katledilmekle, ırz ve namuslar paşimâl edilmekle kalmıyor, açık bir şekilde tarih de katlediliyor. İşlenen bu cinayetlere bütün Avrupa ortak ve onun himayesinde işlenmektedir. Avrupa Hristiyanları, içlerinde Müslüman bir ülke istememektedir. Sırlar ise bu cinayette, cellatlık görevini üstlenmişlerdir.

Mevlevîhâne, tahrip edildiği 1697 tarihinden, 1781 - 1782 yıllarına kadar, seksen küsur yıl, harap vaziyette kalır ve bu tarihte yeniden yapılır. İkinci bir tamiiri ise, kendisi de bir Mevlvî olan Bosna Valisi Vecihi Paşa tarafından bir cami ilâvesiyle temelden yeniden inşa olunur.

Dr. Ekrem Hakkı Ayverdi'nin Zavod'dan alıp çizdiği plân taşlağında Mevlevîhane, aşağıda mutfak ve müştemilat, üstünde 6.90 x 6.90 ebadında bir semâhane ve bunun yarısı ebadında bir meydan odası ve açık bir hayattan ibarettir.

Verilen bu plânla Evliya Çelebi'nin vermiş olduğu bilgi

karşılaştırıldığında, Mevlevîhane'nin ana yapı korunmakla beraber, yakınındaki pek çok binanın yıkılmış olduğu açıkça görülür. Yine Ayverdi'nin Mujezinoviç'den verdiği resim, Mevlevîhane'nin 1955 yılındaki durumunu aksettirmektedir.

Muhterem hanımefendiler, beyefendiler! Önceleri, vakfiyesinde hiçbir tarikata tahsis edilmeyen, fakat sonradan bir Mevlevîhane olarak teşkilatlanan bu zâviye, son derece önemi haizdir ve özel bir durumu vardır. Yukarıda da belirttiğimiz şekilde Sarayova, Bosna'dan çok önce fetih edilmiştir. Bu zaviye de, Sarayova'da inşa edilen ilk zaviyedir. Şehir, bu zaviye ve sosyal tesisler etrafında gelişme göstermeye başlamıştır. O vakitler bir köy durumunda olan Sarayova, yarım asra varmadan bir Osmanlı şehri haline gelmiştir. Zaviyenin hazinesinde mevcut kabir taşları tapu senedi mahiyetindedir. İşte zaviyenin önemi buradan gelmektedir. Bunu bir tebliğ konusu olarak almamızın sebebi de budur.⁽⁹⁾

KAYNAKLAR:

- Ayverdi, Ekrem Hakkı, Avrupa'da Osmanlı Mimarî Eserleri, (Yugoslavya) II. c. 3 Kitap, s. 306.
- Evliyâ Çelebi, Seyâhatname (Neşre Hazırlayan, Mümin Çevik) Üç Dal Neşriyat, İst. 1984, c. 5-6, s. 295.
- Gölpınarlı, Abdülbaki, Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik, İst. 1986, s. 334.
- Mehmet Ziya, Yenikapı Mevlevîhanesi, Tercüman 1001 Temel Eser, (Yayına Hazırlayan: Yavuz Senemoğlu) 86. Kitap, s. 28 - 29.
- Öztuna, Yılmaz, Büyük Türkiye Tarihi, İstanbul 1977 c. 3, s. 24-27.
- Şahin, İlhan, Bosna – Hersek, T.D.A.V. İst. 1992, s. 28.

(9) Şahin, İlhan, Bosna – Hersek, T.D.A.V. İst. 1992, s. 28.